

УДК 65.012.8

*А. М. Штангрет***КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

Розглядається суть, основні складові, фактори та процес створення системи економічної безпеки підприємства.

Essence, basic constituents, factors and process of creation of the system of economic security of enterprise, is examined.

В сучасних умовах підприємства України функціонують у нестабільному зовнішньому середовищі, різноманітні чинники якого перешкоджають їх нормальному господарюванню, створюють проблеми економічної безпеки і навіть виживання. Разом з тим, відбулися суттєві зміни у внутрішньому середовищі підприємств: за останні кілька років практично зруйновано систему планування, контролю та аналізу, а нових систем управління, адаптованих до умов ринкової економіки, не створено, або ж вони потребують суттєвого удосконалення. Це змушує підприємства приділяти значну увагу відстежуванню змін у сферах своєї діяльності, параметрам ринків, конкурентів, споживачів. Для забезпечення нормального розвитку підприємницьким структурам потрібно як формувати стратегію розвитку, так і планувати економічну безпеку.

Економічна безпека як наука в Україні зародилася в 1991 — 1992 рр. у результаті використання відповідних методів і способів, які повинні надати стабільності становищу держави, а відповідно, і підприємствам, незважаючи на економічний тиск, що здійснюється поза державою або безпосередньо всередині її [7].

Серед зарубіжних учених проблему економічної безпеки підприємства досліджують П. Друкер, П. Бернс, Е. Олейников, Р. Качалов, Т. Клейнер, В. Тамбовцев, В. Сенчагов, А. Шаваєв, В. Ярочкін, В. Шликов та ін. У їхніх працях висвітлено економічні, правові та інституційні засади економічної безпеки підприємства, визначено ключові принципи та напрями вдосконалення системи управління економічною безпекою.

Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки держави і підприємництва зробили і вітчизняні вчені О. Ареф'єва, І. Бінько, В. Геєць, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, А. Ревенко, О. Терещенко, В. Шлемко та ін. У працях цих науковців досить глибоко досліджено необхідність, причини та функції економічної безпеки підприємства в умовах ринкових трансформацій, подальшого розвитку набули

теорії економічних ризиків та антикризового управління підприємством, розроблено загальні підходи до аналізу й оцінки функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Зарубіжними та вітчизняними науковцями визначено декілька рівнів економічної безпеки: національна економічна безпека, економічна безпека регіону, підприємства й особи [13, 14]. Доведено, що зазначені види безпеки знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності, попри це кожен з них має свої особливості, показники та систему управління.

Результатом досліджень проблем національної економічної безпеки таких науковців, як В. Геєць, Б. Губський, А. Колосов, В. Сенчагов, Г. Пастернак-Таранушенко та ін., стала Концепція економічної безпеки України, підготовлена Інститутом економічного прогнозування НАН України [11], в якій визначено об'єкти та інтегральні показники економічної безпеки України, висвітлено питання безпеки реального і фінансового секторів економіки за видами, розкрито структурні та відтворювальні аспекти економічної безпеки.

Вітчизняні науковці [10, 16] підготували ряд праць і з питання регіонального рівня економічної безпеки, зокрема, розроблено концепцію соціально-економічної безпеки регіону, визначено принципи, основні напрямки й соціально-економічні орієнтири збалансованого розвитку регіонів, обґрунтовано критерії оцінки рівня безпеки окремого регіону.

Попри важливість проблеми економічної безпеки на національному та регіональному рівнях, не менш ключовим є питання й безпеки кожного суб'єкта підприємницької діяльності як первинної одиниці економіки країни та окремого регіону.

Огляд літературних джерел дозволив виділити ряд основних підходів до розкриття змісту категорії «економічна безпека підприємства» (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

**Основні підходи до тлумачення змісту категорії
«економічна безпека підприємства»**

Автор	Зміст визначення
1	2
Олейников Е. А. [14]	Стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому
Раздина Е. В. [18]	Комплекс заходів сприяння підвищенню фінансової стійкості господарських суб'єктів в умовах ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів
Бендиков М. А. [4]	Захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого й кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз, наприклад, пов'язаних з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища, і здатність до його відтворення

Продовження табл. 1

1	2
Кірієнко А. В. [8]	Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі
Белокуров В. Б. [3]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів та організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням
Ковальов Д. Сухорукова Т. [9]	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються несприятливо на його діяльності
Колосов А. В. [6]	Стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного й інженерно-технічного характеру
Дубецька С. П. [5]	Стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій і складнопрогнозованих факторів
Козаченко Г. В. Пономарьов В. П. Ляшенко О. М. [10]	Міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Подлужна Н. О. [15]	Характеристика системи, що самоорганізовується й саморозвивається, стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз
Кузенко Т. Б. [12]	Стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз і забезпечує йому стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії

Російські науковці визначили основні напрямки економічної безпеки підприємства (рис. 1).

Слід зауважити, що, незважаючи на наявність оптимальної схеми складових економічної безпеки підприємства, керівництво певного господарюючого суб'єкта за фактичними показниками рівня економічної безпеки, стратегічних планів подальшого розвитку та прогнозів щодо динаміки зовнішнього середовища самостійно встановлює кількість, перелік та інші ключові параметри функціональних елементів економічної безпеки.

У своїх працях О. В. Ареф'єва визначає фактори економічної безпеки підприємства, які ділить на макроекономічні, ринкові, виробничо-операційні, фінансово-інвестиційні, кадрово-управлінські, маркетингово-комерційні, нормативно-правові тощо (рис. 2).

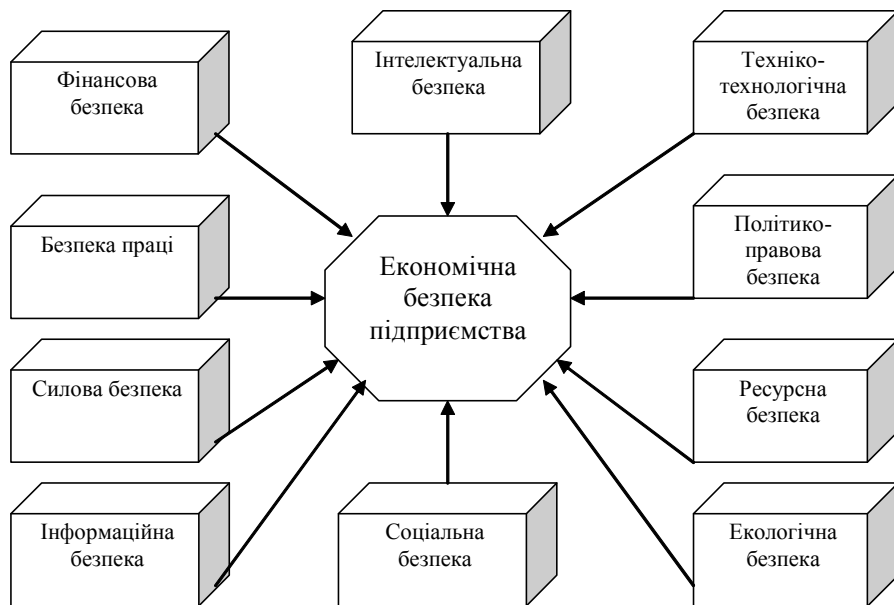

Рис. 1. Загальна схема основних складових економічної безпеки підприємства [14]

Однак ще багато аспектів цієї багатопланової і складної проблеми не з'ясовано. Це стосується передусім розробки ефективної системи управління безпекою підприємства та її вдосконалення в умовах вітчизняної економіки.

Метою цієї статті є розкриття сутності та характеристика ключових параметрів економічної безпеки підприємства.

Узагальнення доробку вітчизняних і зарубіжних науковців дозволило авторові запропонувати наступну послідовність створення системи економічної безпеки підприємства:

1. Визначення переліку функціональних складових економічної безпеки підприємства.
2. Формування бази даних про можливі небезпеки та загрози із зовнішнього та внутрішнього середовища.
3. Ранжування небезпеки і визначення джерел їх виникнення.
4. Вибір і систематизація показників для визначення рівня економічної безпеки щодо окремих функціональних складових.
5. Визначення нормального (бажаного) рівня економічної безпеки.
6. Створення системи моніторингу.
7. Визначення ключових параметрів функціонування системи економічної безпеки в умовах підприємства (кількість працівників, обов'язки, підпорядкування та ін.).
8. Розроблення програми дій з попередження можливих загроз і ліквідації наслідків.

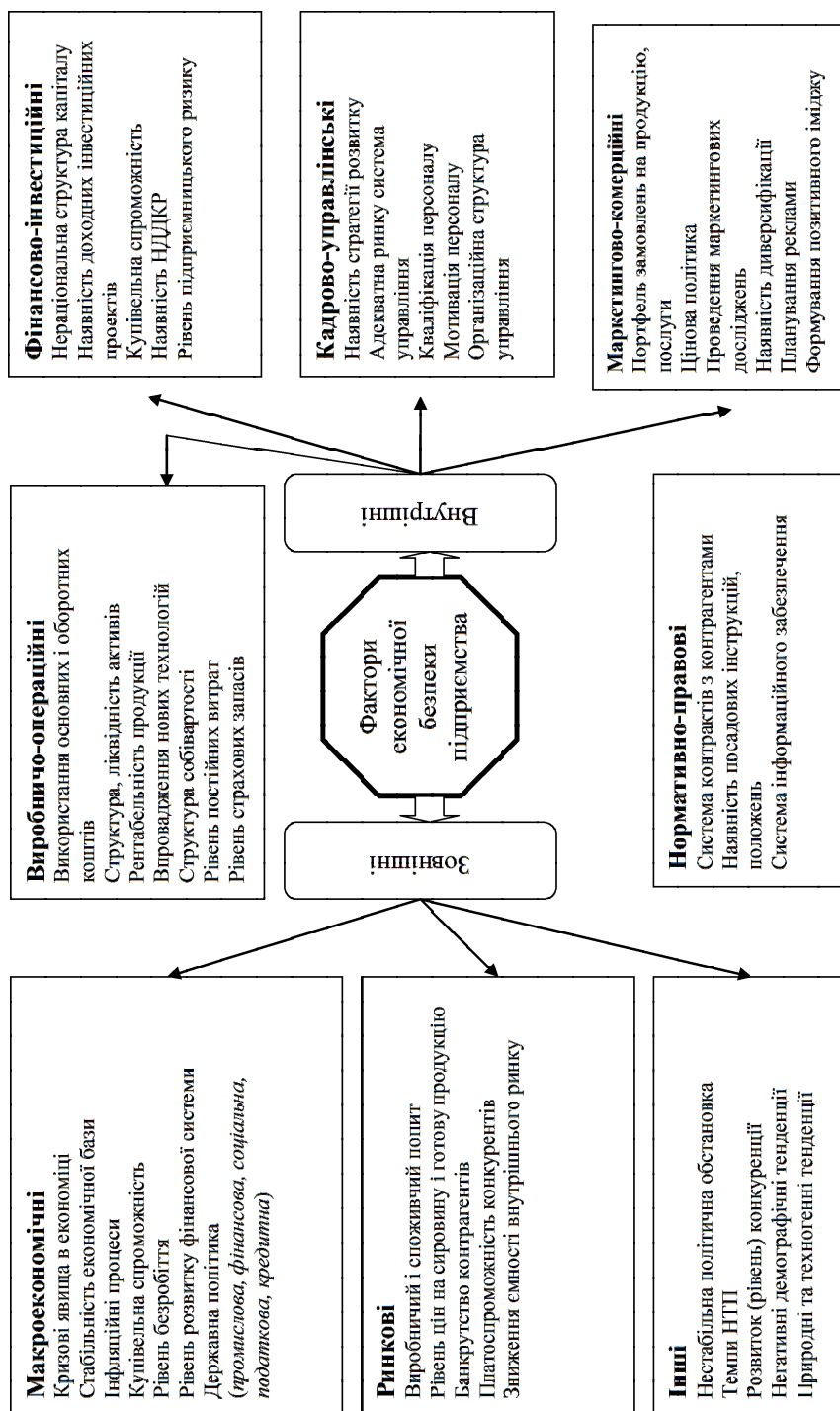

Рис. 2. Фактори економічної безпеки підприємства [1]

Існує досить багато різноманітних методик економічного аналізу, які можна адаптувати для дослідження економічної безпеки певного підприємства з урахуванням специфіки господарської діяльності. Однак не для всіх функціональних сфер безпеки можна чи доцільно використовувати економічні показники. Адже, наприклад, політико-правову безпеку варто скоріше оцінювати певною кількістю факторів, які можуть набувати сприятливих або негативних значень для досліджуваного підприємства, здійснивши градацію їх впливу та визначивши вагомість у загальній сукупності.

У країнах з розвинутою ринковою економікою традиційним є наявність на більшості підприємств підрозділу економічної безпеки або окремого працівника, який відповідає за цей напрямок системи управління. Для прикладу, згідно із зарубіжним досвідом, зокрема США, за прийнятими там критеріями вважають, якщо фірма має місячний прибуток понад 10000 доларів, а штат перевищує три чоловіки, то один із співробітників зобов'язаний займатися, крім усього іншого, питаннями безпеки [2].

Зарубіжні та вітчизняні науковці наголошують на помилковості розрахунку ефективності функціонування системи безпеки через можливе зростання прибутковості підприємства. Хибність такого підходу зрозуміла, адже в основі економічного обґрунтування мають зіставлятися розрахунки наявних і можливих економічних втрат, яких би зазнало підприємство при відсутності такої системи, а не можливий (досить умовний) прибуток. Ґрунтуючись на зазначеному, можна стверджувати, що рівень економічної безпеки підприємства визначається ефективністю дій відповідної служби по усуненню збитків, спричинених під впливом негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

Однак поряд з необхідністю створення систем економічної безпеки на вітчизняних підприємствах як обов'язкового елемента розвитку й виживання в умовах ринкової економіки існує ряд проблем, що потребують подальшого дослідження і розв'язання. По-перше, потрібно розробити ефективну методику оцінки рівня безпеки, по-друге, створити цілісну концепцію управління економічною безпекою підприємства.

1. Ареф'єва О. В. Фактори середовища, які визначають економічну безпеку підприємства та її складові // Проблеми і перспективи управління в економіці. 2004. №2. С. 137 — 143.
2. Барановський О. Фінансова безпека: Моногр., К., 1999.
3. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия // <http://www.safetyfactor.ru>.
4. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. 2000. №2. С. 52 — 56.
5. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємства України // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Зб. наук.-практ. конф., Київ, 16–17 трав. 2001 р. К., 2003. С. 146 — 172.
6. Экономическая безопасность хозяйственных систем / Под общ. ред. А. В. Колосова. М., 2001.
7. Илюшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности и подходы к их оценке // Актуальные проблемы экономики. 2003. №3 (21).
8. Кірієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук.: 08.06.01 / Київський нац. екон. ун-т, К., 2000.
9. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность // Економіка України. 1998. № 10. С. 48 — 51.
10. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П.,

Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Моногр., К., 2003. 11. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. прогнозування НАН України. Керівник проекту В. М. Гєєць // Економіст. 1998. № 7–9. С. 63 — 82. 12. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук.: 08.06.01 / Європ. ун-т фінансів, інфор. систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. 13. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблеми питання, концепція розвитку // Економіст. 2005. № 2. С. 52 — 56. 14. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е. А. Олейникова. М., 1997. 15. Подлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук.: 08.06.01/ НАН України. Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2003. 16. Пономаренко В. С., Клебанов Т. С., Чернова Н. Л. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование/ Харьковский гос. экон. ун-т, 2004. 17. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки: Автореф. дис... канд. екон. наук.: 08.06.01 / Східноукраїнський держ. ун-т, Луганськ, 2000. 18. Раздина Е. В. Экономическая безопасность: сущность и тенденции развития: Дис... канд. екон. наук: 08.00.01. М., 1998.

УДК 657.44:658.155](477)

Х. Л. Дюкарєва

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглядаються особливості обліку фінансових результатів на підприємствах України, визначаються основні проблемні аспекти та пропонуються шляхи вдосконалення цієї ділянки обліку. Автор порівнює автономну та інтегровану системи обліку фінансових результатів, досліджує методику обліку результатів за центрами відповідальності.

In this article the specifics of the account of the financial results by the Ukrainian enterprises discussed . The article also offers the ways to solve those problems. In this work, the specifics of the management based on the responsibility centers are discussed as well as the general advantages and disadvantages of such a management system.

В умовах ринкової економіки питання обліку фінансових результатів є одним з основних у системі як фінансового, так і управлінського обліку суб'єктів господарювання. Правильно та раціонально організований облік фінансових результатів — це запорука своєчасного виявлення й усунення недоліків розвитку підприємства, знаходження резервів для поліпшення фінансового стану господарюючого суб'єкта та забезпечення фінансової стійкості його діяльності. Якісна система обліку фінансових результатів є фундаментальною основою для забезпечення стійкого росту підприємства.

З набуттям чинності національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку підхід до обліку фінансових результатів підприємства зазнав відчутних змін: змінилися методика визначення фінансових результатів, умови їх визнання, аналітичного і синтетичного обліку тощо. Актуальною сьогодні залишається проблема неузгодженості фінансового обліку результатів діяльно-